

Date: 5th November-2024

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING MAHALLA HUQUQ TARTIBOT
MASKANIDA KRIMINOGEN VAZIYATNI TAHLIL ETISH FAOLIYATINING
O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Atajanov Jahongir Xayrullo o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi

3-o‘quv kursi 321-guruh kursanti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Profilaktika inspektorlarining mahalla huquq tartibot maskanlarida kriminogen vaziyatni tahlil etish faoliyatining tushunchasi, uning maqsad va vazifalari, asosiy yo‘nalishlari, faoliyatni tashkil etish tartibi hamda huquqbuzarliklarni oldini olish faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari yoritib o‘tilgan.

Annotation: In this article, the concept of preventive inspectors' activity of analyzing the criminogenic situation in neighborhood law enforcement centers, its goals and tasks, main directions, the order of activity organization, and specific features of crime prevention activities are highlighted.

Kalit so‘zlar : Mahalla huquq tartibot maskani kriminogen vaziyat, hamkorlik, kriminogen vaziyati og‘ir hudud, huquqbuzarlik, jinoyatchilik.

Key words: Neighborhood, place of law and order, criminogenic situation, cooperation, area with severe criminogenic situation, crime, crime.

Mustaqillik yillarida respublikada huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish borasida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilib, mamlakatda huquq-tartibotni ta‘minlashda ijobiy natijalarga hamda kriminogen vaziyatni sezilarli darajada yaxshilashga erishildi.

Shu bilan birga, huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi davlat organlarining ish shakli va uslublari, eng avvalo axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan yetarli darajada foydalanilmayotganligi sababli hozirgi kun talablariga to‘liq javob bermaydi.

Davlat idoralari aksariyat hollarda huquqbuzarliklar profilaktikasini faqatgina huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vazifasi sifatida baholab, oqibatda ushbu faoliyatga lozim darajada e‘tibor qaratmayapti.

Muayyan jinoyat sodir etilishining asosiy sababi va sharti shaxsning bevosita muhiti va u shakllangan mikromuhitning ta‘siri hisoblanadi. Shaxsning kriminogen motivi uning g‘ayriijtimoiy munosabatidan kelib chiqqan holda, muayyan jinoyatningsababi hisoblanadi. Bu holatning asosiy ikki guruhi ta‘sirida odamda asta-sekin paydo bo‘ladi. Birinchi shartga shaxsning ehtiyojlari, qiziqishlari, qadriyat yo‘nalishlarini shakllantiradiganlar kiradi. Ulardagi buzilish va deformatsiyalar kriminogen motivatsiya va uning ichki mazmunining asosini tashkil qiladi. Ikkinchi guruh shartlariga kriminogen vaziyatni yuzaga keltiradigan jinoyat sodir etish jarayoni kiradi, shaxsiy xususiyatlar bilan o‘zaro aloqada bo‘lib, ular jinoyat sodir etish niyati va qat‘iyatini keltirib chiqaradi. Konkret jinoyat –bu shaxsning salbiy, axloqiy-psixologik

Date: 5th November-2024

xususiyatlari va kriminogen vaziyatni tashkil etuvchi majburiyatga asoslanadi, tashqi obyektiv holatlarning noqulay turmush sharoitlari ta'siri ostida shakllangan o'zaro ta'siri natijasidir. Shaxsning axloqiy shakllanishi uchun noqulay sharoitlar darajasida aniq shaxs tomonidan jinoyat sodir etish uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi. Insondagi mavjud o'ziga xos vaziyat darajasida kriminogen motivatsiya haqiqatda amalga oshiriladi.

Kriminogen vaziyat –bu shaxsni jinoyat sodir etishga undaydigan hodisa yoki holat, shuningdek, shaxsning ongi, his-tuyg'ulari va irodasiga ta'sir qiladigan va jinoyat sodir etilishiga olib keladigan holatlar majmuyidir. Bu shaxsning axloqiy fazilatlarini, uning jinoyat sodir etish niyati va qat'iyatini bevosita belgilaydi. Kriminogen vaziyat jinoyat sodir etilishining bevosita sababi bo'lmagan holda, xuddi jinoyatchining shaxsiyati, atrof-muhit va jinoyat o'rtasida oraliq o'rinni egallaydi. Agar haqiqatda bunga munosib sharoitlar bo'lmasa, jinoyat sodir etilishi mumkin emas. Kriminogen motivatsiyani shakllantirish orqali kriminogen vaziyatni shakllantirishning asosiy sababi va sharti ularning ichki va tashqi bo'linishi ko'rinishida ifodalanishi mumkin. Kriminogen vaziyatning ichki sabablari –vaziyat subyektlari motivlarining o'zaro ta'siri, agar subyektlar individual shaxslar bo'lsa yoki subyektlar butun guruhlar bo'lsa, u holda bu guruhlarining yo'nalishining o'zaro ta'sirida ichki sabablar kriminogengacha bo'lgan vaziyatni shakllantirish funksiyalarini bajaradi va jinoyat yo'nalishidagi munosabatlarning rivojlanishiga yo'naltiradi. Kriminogen vaziyatning ichki sharoitlari, agar subyektlar alohida odamlar bo'lsa, vaziyat subyektlarining anatomik, psixofiziologik va psixologik muhiti; agar subyektlar guruhlar bo'lsa, u ijtimoiy-psixologikdir. Ichki sharoitlarning asosiy roli ulardagi vaziyatning usulini, harakat qilish usulini tanlashda vaziyat subyektlarining reaksiya tezligiga, shuningdek, vaziyatni idrok etish va unga javob berishning adekvatligiga ta'sir qiladi. Kriminogen vaziyatlar shakllanishining tashqi sabablari ijtimoiy-psixologik hodisalar bo'lib, ularning asosiy funksional roli vaziyat subyektlari o'rtasidagi mavjud munosabatlar tizimini saqlab qolish, shuningdek, takroriy, o'sish darajasini tanlashda ijtimoiy xavf, yuzaga kelayotgan kriminogen vaziyatni bartaraf etish yo'llari va uning usullarini keltirib chiqaradi. Kriminogen vaziyatning tashqi sharoitlari ijtimoiy mikromuhit, ya'ni vaziyat subyektlarining jinoyatchi yoki jinoiy guruhining muhitidir. Ularning asosiy funksional roli ijtimoiy-psixologik jarayonlar tezligiga shaxslararo yoki guruh munosabatlarining tabiatiga ta'sir qilishdir. Shunday qilib, kriminogen vaziyatning kelib chiqish sabablari va shartlari ichki –“jinoyatchi” yoki jinoiy guruh ichidagi va tashqi –“jinoyatchi” va jinoiy guruhga hamda o'z ishtirokidagi ta'sirning turli shakllariga bo'linadi. Jinoyatchi haqida gap ketganda, birinchi navbatda, psixik jarayonlar, xususiyatlar va holatlar harakat qiladi, agar jinoiy guruh haqida gapiradigan bo'lsak, ularning aksariyati ijtimoiy psixologik jarayondir.

